

M. Saim UYSAL

Pandemi sonrası borç krizi

22.4.2020

IMF baş ekonomisti Gita Gapinath, “En iyisini umalım, en kötüsüne hazırlanalım” başlıklı makalesinde, pandemi sonrasında kişisel ve ekonomik refahların büyük tehlike altında olacağını vurgulayarak “yeni bir borç krizi yaşanabilir, en kötüsüne hazırlanalım” uyarısında bulunmuştu. Zira sürekli, yazılarımızda tekrarladığımız gibi bu salgın krizinin önceki krizlerden farklı olduğu hem arz hem talep yönlü şokların birlikte yaşandığı hususu vurgulanıyor.

Tüketiciler ve şirketlerin bu ortamda borç ödemede temerrüde düşeceği aşikâr. Küresel piyasalarda getirilen ek mali teşvikler (ülkemizde GSYH'nin toplam %2 kadarını oluştururken) gelişmiş ülkelerde milli gelirlerinin %7- %28 oranlardaki büyüklükte oluşuyor. Uluslararası kuruluşlar, 2020 küçülme öngörülerini sürekli revize edip arttırıyorlar. Dünya ekonomisi 2020 de %3 küçülecek. Küresel ticaret %20 daralacak, petrol fiyatlarının ise %42 oranında düşeceği tahmininde bulunuluyor. Ülkemiz içinde revize edilen oran (-%5). 2020 Ocak ayı içinde daha virüs salgını bu denli yaygınlaşmamışken Dünya Bankası yeni bir küresel “Borç krizi” riski konusunda uyarıda bulunuyordu. 2010’da başlayan borç birikimi dalgası 1970’lerden bu yana en büyük, en hızlı ve en geniş tabanlı artış olarak belirtiliyor. Prof. Dr. Sabri Öncü de 20 Temmuz 2017 tarihli makalesinde bu borç büyümesini irdeleyerek “ödenemeyen borçlar ödenmeyecek “ sonucuna varıyordu.

Uluslararası Finans Enstitüsü’ne göre 2019’un ilk yarısında küresel borç 7,5 trilyon dolar artarak toplam 255 trilyon doları aşmış, virüs pandemisi başlamadan bir rekor kırılmıştı. 2002 yılında küresel toplam borç sadece 85 trilyon dolar iken 2007 yılında 149,2, 2017 yılında ise 217 trilyon dolar ile küresel gelir toplamının 3 katını aşmış durumdaydı. Virüs krizi sonrasında sıkı maliye politikaları uygulanamayacak. Bu nedenle birçok gelişmiş ülkede (özellikle İtalya ve İspanya gibi) muhtemel yaşanacak borç krizi hızla diğer ülkelere ve gelişmekte olan piyasalara yayılabilir.

BIS (Uluslararası ödemeler Bankası) ve IMF (Uluslararası Para Fonu) verilerine göre küresel ölçekte finans dışı sektörün borç hacmi 190 trilyon

dolar ile küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın %240'ının üzerinde. IMF'ye göre borç krizinde risk altında 32 ülke var.

Ülkemiz borç verilerine göz atacak olursak kamu kesimi borçlanma gereği GSYH ya oranla 2015 yılında sıfırlanmışken 2016 yılından itibaren artarak 2019 yılında %3,2 ye ulaşmıştır. Bu oran 2020'deyaşanılan kriz nedeniyle meydana gelecek küçülme ve para basma sonucu bütçe açığı ile daha da yükselecek. IMF'ye göre hükümetlerin borçlanmalarının artmasıyla global bazda 2019 da %3,7 olan kamu borcunun GSYH'ye oranının 2020 de %9,9 a çıkacağı öngörülüyor. Gelişmiş ekonomiler için kamu mali dengesinin GSYH'ye oranının 2020 de %3'ten %10,7'ye yükselmesi bekleniyor. Gelişen ülkeler açısından ise GSYH'ye oranının bu yıl %9,1'e yükseleceği tahmin edilmekte.

Toplam brüt dış borcumuz (kamu ve özel kesim dış borç stoku) 2019 sonu itibariyle 436,9 milyar dolara ulaşmış olup bu tutarın sadece 96,4 milyar doları kamuya aittir. Toplam brüt dış borç/ GSYH oranımız2011 yılında %37 iken 2019 sonunda %58'e ulaşmış bulunmaktadır. Ülke borçlarımızın büyük çoğunluğu (2/3ü) özel sektöre ve hane halkına ait. Şubat 2020 itibarıyla 1 yıl ve daha kısa sürede ödenecek dış borç tutarı ise 168,4 milyar dolar.

Gerek Türkiye, gerekse küresel ölçekte pandemi sonrası bir borç krizi yaşanacak. Büyümenin yavaşladığı, hatta yaygın küçülme yaşanacağı ve küresel ticaretin düşeceği ortamda global sistem bu yüksek borçluluğu taşıyamayacak kapasitede. Böyle bir borç krizi yaşanması halinde kapitalist sistemin iflası sorgulanacak ve Prof. Dr. Sabri Öncü hocanın deyimi ile "ödenemeyen borçlar ödenmeyecek"